

Sivan SOTE

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

Vastaukset osallisuusohjelman toimenpiteiden toteutumiseen

Osallisuusvaliokunta 27.5.2024 § 54

Osallisuusohjelman toimenpiteiden toteutumisen arviointi

- Aluevaltuusto on kokouksessaan 12.12.2023 § 87 hyväksynyt Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen osallisuusohjelman vuosille 2023—2025. Osallisuusohjelman mukaisesti osallisuusvaliokunta vastaa ohjelman seurannasta ja arvioi sen toteutumista kerran vuodessa. Asiasta raportoidaan aluevaltuustolle strategian arvioinnin yhteydessä.
- Osallisuusvaliokunta on pyytänyt toimialueita vastaamaan osallisuusohjelmassa määritettyihin toimenpiteisiin, minkä lisäksi he saivat vastata asiakasosallisuuden toteutumisesta vapaamuotoisesti toimenpiteiden jälkeen. Asiasta pyydettiin arviointi myös osallisuustyöryhmältä.
- Vastauksia tuli viisi kappaletta. Näistä yhdessä todettiin, ettei toimialueella ole kommentoitavaa.
- Kahdessa vastauksessa annettiin vapaamuotoista palautetta.

Toimenpide 1: Viestimme selkeästi ja monikanavaisesti

Perhe- ja sosiaalipalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Luomme osallisuuden verkkosivun ja painettavan oppaan, joilla teemme osallistumisen mahdollisuudet näkyviksi.		x	<ul style="list-style-type: none">Tämä toteuttaminen on viestinnän tehtävä.
Viestimme osallistumisen vaikutuksista.	x		<ul style="list-style-type: none">Vammaispalvelut tiedottavat asiakastyytyväisyyskyselyn tuloksista.
Asukkaita ja asiakkaita osallistetaan verkkosivujen uudistukseen.			

Osallisuustyöryhmä

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Luomme osallisuuden verkkosivun ja painettavan oppaan, joilla teemme osallistumisen mahdollisuudet näkyväksi.	x		<ul style="list-style-type: none">Verkkosivuille on luotu Osallistu ja vaikuta -verkkosivusto.
Viestimme osallistumisen vaikutuksista.			
Asukkaita ja asiakkaita osallistetaan verkkosivujen uudistukseen.			

Ikäihmisten palvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Luomme osallisuuden verkkosivun ja painettavan oppaan, joilla teemme osallistumisen mahdollisuudet näkyväksi.			
Viestimme osallistumisen vaikutuksista.	X		<ul style="list-style-type: none"> Ikääntyneiden toimintakyvyn edistämisen suunnitelman laatimisen yhteydessä järjestetyn sähköisen asukaskyselyn tuloksista uutisoitiin. Ikätoimialueelta on viestitty mediatiedottein ja someviestein ajankohtaisia asioita asiakkaille (mm. uusien toimintamallien käyttöönotto esim. kh teknologia/yöaikainen kh pela-yhteistyönä), tukena viestinnästä viestintäyksikkö. Nettisivuilla osallisuus näkyy palautteenantomahdollisuuksin. Toimialueet ylittävissä mediatiedotteissa on kerrottu asiakkaille millaisia vaikutuksia palautteenannosta seuraa, miksi se kannattaa. Nettisivuilta vapaasti löydettävissä olevat hoito- ja palveluketjut. TulKoti- hankkeen avulla työstettiin säännöllisen kh asiakkaan hoito- ja palveluketju+ säännöllisen kh muistiasiakkaan hoito- ja palveluketjut. Näiden avulla mm. selkeytetään ja sanoitetaan asiakkaille (ja ammattilaisille) ko. palveluprosessit jakamalla tietoa. Omaishoitajille lähetetään säännöllisesti uutiskirje, joka löytyy nettisivuilta, sen voi tilata itselleen vapaasti. Kuntien ja hyvinvointialueen vanhusneuvostojen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ja sitä kautta lisätään osallisuutta ja tiedon jakamista.
Asukkaita ja asiakkaita osallistetaan verkkosivujen uudistukseen.			

Hallintopalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Luomme osallisuuden verkkosivun ja painettavan oppaan, joilla teemme osallistumisen mahdollisuudet näkyväksi.	x	x	<ul style="list-style-type: none">Osallistu ja vaikuta-verkkosivutPainetun oppaan valmistelun koordinointi ja sisältö on tekemättä. Kumppanuuspäällikön sijainen selvittää asiaa tarkemmin.
Viestimme osallistumisen vaikutuksista.	x		<ul style="list-style-type: none">Tekniset valmiudet olemassa, sisällön ja syötteiden tultava toimialueilta, viestinnän yleisten periaatteiden mukaista toimintaa.
Asukkaita ja asiakkaita osallistetaan verkkosivujen uudistukseen.	x		<ul style="list-style-type: none">Käyttäjäkysely on tehty, toimenpiteitä jatketaan 2024 aikana.

Toimenpide 2: Luomme mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa

Perhe- ja sosiaalipalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Hyödynnämme vaikuttamistoimielinten ja järjestöjen asiantuntijuutta asioiden valmistelussa.	x		<ul style="list-style-type: none"> • Alueellisessa toimeentulotuen neuvottelukunnassa järjestötahot edustettuna. • Hyvinvointialueen vammaisneuvostossa toimiminen. • Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on käynyt vaikuttamistoimielimissä kommentoinneilla ennen hyväksymistä.
Järjestämme alueemme jokaisessa kunnassa asukastilaisuuden vähintään kerran vuodessa, toteutamme asukaskyselyitä ja hyödynnämme tietoa asioiden valmistelussa.		x	
Hyödynnämme monipuolisesti eri asiakasryhmiä, asiakasraateja ja kokemusasiantuntijoita palvelujen kehittämisessä erilaisia osallisuuden menetelmiä käyttäen.	x		<ul style="list-style-type: none"> • Kutyn (Kuntouttavan työtoiminnan maakunnallisen kehittämisen) hankkeessa tavoitteena asiakasraatien perustaminen ja kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen. • Vammaispalveluissa järjestetään 4 x vuosi kyselytunti kuntien vammaisneuvostoilta. Asiakkaat osallistuvat palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen (kilpailutukset ja palvelusetelisääntökirja). Avustajakeskuksen toiminnan kehittäminen (työnantajamalli), säännölliset kokoontumiset. Henkilökohtaisen avun osalta tehdään yhteistyötä ESE-keskuksen/Honkalampi- säätiön kanssa. • Lastensuojelussa kokemusasiantuntijoita ja nuoria on osallistettu hankesuunnittelussa ja muussa kehittämisessä.
Pilotoimme Pol.is osallisuustyökalua.	x		<ul style="list-style-type: none"> • On kokeiltu työ/verkostokokouksissa, ryhmätyössä vastaavia teamsin työkalua Pollya yms. • Asiakkaille/kuntalaisille ei.
Huomioimme vaihtoehtoiset osallisuuden tavat, erityisesti lapset sekä muut kohderyhmät (ikäryhmät, erityistarpeet).	x		<ul style="list-style-type: none"> • Työikäisten palveluissa yhteisösosiaalityön ja etsivänsosiaalityön kehittäminen asiakkaille joilla ei ole keinoja tai taitoja osallisuuteen. • Vammaispalveluissa NPS-kysely 10.6.2024 alkaa kaikkien palvelujen osalta.

Osallisuustyöryhmä

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Hyödynnämme vaikuttamistoimielinten ja järjestöjen asiantuntijuutta asioiden valmistelussa.			
Järjestämme alueemme jokaisessa kunnassa asukastilaisuuden vähintään kerran vuodessa, toteutamme asukaskyselyitä ja hyödynnämme tietoa asioiden valmistelussa.			
Hyödynnämme monipuolisesti eri asiakasryhmiä, asiakasraateja ja kokemusasiantuntijoita palvelujen kehittämisessä erilaisia osallisuuden menetelmiä käyttäen.			
Pilotoimme Pol.is osallisuustyökalua.	x		<ul style="list-style-type: none">Olemme toteuttaneet Kohti vaikuttavaa asukasosallisuutta -hankkeessa neljä polis-keskustelua.
Huomioimme vaihtoehtoiset osallisuuden tavat, erityisesti lapset sekä muut kohderyhmät (ikäryhmät, erityistarpeet).	x		<ul style="list-style-type: none">Uusi palautejärjestelmä hankittiin vuoden 2024 alussa ja käyttöönottoprojekti alkoi 3/2024. Ensimmäiset mittaukset käynnistyvät 5/2024.Huomioimme lasten palautteen antamisen mahdollisuutta sekä vammaisten asiakasryhmän palautelomakkeessa asiakasryhmien erityistarpeet.

Ikäihmisten palvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Hyödynnämme vaikuttamistoimielinten ja järjestöjen asiantuntijuutta asioiden valmistelussa.	x		<ul style="list-style-type: none">Ikääntyneiden toimintakyvyn edistämisen suunnitelman laatimisen yhteydessä järjestettiin sähköinen asukaskysely sekä eri yhteistyötahoja osallistettiin suunnitelman laatimiseen (työpaja), suunnitelmasta pyydettiin lausunnot myös vaikuttamistoimielimiltä (vammaisneuvosto, vanhusneuvosto)
Järjestämme alueemme jokaisessa kunnassa asukastilaisuuden vähintään kerran vuodessa, toteutamme asukaskyselyitä ja hyödynnämme tietoa asioiden valmistelussa.	x		<ul style="list-style-type: none">Osallisuutta toteutettiin Hei ikäihminen, mitä siulle kuuluu matalan kynnyksen kohtaamisten teemapäivillä (Kitee, Polvijärvi, Juuka, Valtimo, Heinävesi, Tohmajärvi, Hammaslahti, Kiihtelysvaara, Rääkkylä, Tuupovaara), joissa kyseltiin muun muassa kohderyhmän kokemuksia ja palautetta sosiaali- ja terveyspalveluista (kooste tehty ja laitettu tiedoksi johdolle).
Hyödynnämme monipuolisesti eri asiakasryhmiä, asiakasraateja ja kokemusasiantuntijoita palvelujen kehittämisessä erilaisia osallisuuden menetelmiä käyttäen.	x		<ul style="list-style-type: none">Tulsote-hankkeessa kehitettiin toimintamalleja kokemusasiantuntijoiden hyödyntämiselle toiminnassa ja kehittämiseen osallistettiin kokemusasiantuntijoita.
Pilotoimme Pol.is osallisuustyökalua.		x	
Huomioimme vaihtoehtoiset osallisuuden tavat, erityisesti lapset sekä muut kohderyhmät (ikäryhmät, erityistarpeet).	x		<ul style="list-style-type: none">Asiakkaiden osallistamista toteutettiin myös TulKoti- hankkeessa, mm. asukaskyselyiden avulla. Ikäihmisiä autettiin tarvittaessa kyselyyn vastaamisessa. Tällä tavalla huomioitiin erityisryhmät.

Hallintopalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Hyödynnäme vaikuttamistoimielinten ja järjestöjen asiantuntijuutta asioiden valmistelussa.	x		<ul style="list-style-type: none">Kyllä, huomioitu muun muassa EVA:n rakenteessa.
Järjestämme alueemme jokaisessa kunnassa asukastilaisuuden vähintään kerran vuodessa, toteutamme asukaskyselyitä ja hyödynnäme tietoa asioiden valmistelussa.	x		<ul style="list-style-type: none">Toteutunut, vuonna 2024 elo-syyskuussa.
Hyödynnäme monipuolisesti eri asiakasryhmiä, asiakasraateja ja kokemusasiantuntijoita palvelujen kehittämisessä erilaisia osallisuuden menetelmiä käyttäen.	x		<ul style="list-style-type: none">Toteutuu, muun muassa Kohti vaikuttavaa asukasosallisuutta-hankkeen ja kumppanuusryhmien kautta.
Pilotoimme Pol.is osallisuustyökalua.	x		<ul style="list-style-type: none">Ollut käytössä, muun muassa edellä mainitussa hankkeessa; kiusaaminen, nepsy, perheiden tuki, yksinäisyyden ehkäiseminen.
Huomioimme vaihtoehtoiset osallisuuden tavat, erityisesti lapset sekä muut kohderyhmät (ikäryhmät, erityistarpeet).	x		<ul style="list-style-type: none">Verkkosivujen uudistamisessa osallistettu asukkaita (digipalvelualusta), vaikuttamistoimielinten vaikutuspiirissä olevat asiakasryhmät mukana.

Toimenpide 3: Hyödynnämme asiakaspalautetta

Perhe- ja sosiaalipalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme palautteenanto menetelmiä eri kanavien kautta	x	x	<ul style="list-style-type: none">• Laatuportin asiakaspalaute on käytössä kaikissa toimialueen palveluissa.• Työikäisten palveluissa on suunnitteilla asiakaspalautteen sähköisen järjestelmän käyttöönotto.• Turvakodilla on THL:n asiakaspalaute/seuranta käytössä.• Lastensuojelussa on käytössä Roidu-asiakaspalautejärjestelmä, jonka avulla kerätään asiakkailta säännöllisesti palautetta. Näiden pohjalta koostetut raportit käsitellään työryhmissä.• Vammaispalvelut hyödyntävät asiakastyytyväisyyskyselyn tuloksia palvelun kehittämisessä.
Varmistamme asiakaspalautteiden käsittelyn, hyödyntämisen ja tiedotamme toimenpiteistä.	x		<ul style="list-style-type: none">• Laatuportin ilmoitukset käsitellään työkokouksissa ja tarvittaessa laajemmin esihlöpalavereissa, mikäli palaute koskee laajemmin palveluiden kehittämistarvetta kaikissa palveluissa.• Vammaispalvelut hyödyntävät Laatuportin ja asiakaskyselyjen tuloksia.

Osallisuustyöryhmä

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme palautteenanto menetelmiä eri kanavien kautta	x		<ul style="list-style-type: none">Uusi palautejärjestelmä hankittiin vuoden 2024 alussa ja käyttöönottoprojekti alkoi 3/2024.Ensimmäiset mittaamisen käynnistyvät 5/2024. Mittaamista tullaan toteuttamaan erilaisia kanavia hyödyntäen.
Varmistamme asiakaspalautteiden käsittelyn, hyödyntämisen ja tiedotamme toimenpiteistä.	x		<ul style="list-style-type: none">Uusi palautejärjestelmä hankittiin vuoden 2024 alussa ja käyttöönottoprojekti alkoi 3/2024. Ensimmäiset mittaamisen käynnistyvät 5/2024.Samalla kehitämme tiedon raportointia ja hyödyntämistä sekä levitämme tietoisuutta toimialueille asiakaskokemuksen johtamisen sekä mittaamiseen prosessikuvauksesta/toimintamallista.

Ikäihmisten palvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme palautteenanto menetelmiä eri kanavien kautta.	x		<ul style="list-style-type: none">• Kehittämistoiminnasta ja piloteista kerättiin palautetta hyödynnettäväksi edelleen kehittämistoiminnassa.• Tulkoti- hankkeessa kerättyjä asiakaspalautteita huomioitiin mm. hanketuella kehitettyjen toimintamallien arvioinnissa ja raportoinnissa.• Teemapäiviltä saatu hyvä asiakaspalaute siivitti toiminnan jatkamista myös tulevaisuudessa.
Varmistamme asiakaspalautteiden käsittelyn, hyödyntämisen ja tiedotamme toimenpiteistä.	x		<ul style="list-style-type: none">• Ikääntyneiden toimialueella on kerätty asiakaspalautetta kattavasti Roidun avulla sekä tekstiviestikyselyllä.• Omaishoitajille on tehty kyselyä.• Osallistumme hoiverken asiakaskyselyihin.• Osallistumme kahden vuoden välein THL:n kyselyyn.

Hallintopalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme palautteenanto menetelmiä eri kanavien kautta.	x		<ul style="list-style-type: none">Toteutettu monipuolisesti, muun muassa Pol.is, tekstiviestit, fyysiset laitteet palvelupisteissä, asukaskyselyt, avustettu palautteen anto.
Varmistamme asiakaspalautteiden käsittelyn, hyödyntämisen ja tiedotamme toimenpiteistä.		x	<ul style="list-style-type: none">Asiakaspalautteen huomioiminen ja hyödyntäminen osana hyvinvointialueen omavalvonnan toteutumisen raportointia on työn alla.

Toimenpide 4: Edistämme järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikuttamismahdollisuuksia

Perhe- ja sosiaalipalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme yhdessä järjestöyhteistyötä ja järjestöjen toimintaedellytyksiä	x		<ul style="list-style-type: none">Työkäisten palveluissa on laajaa kumppanuustoimintaa. Kuty-hankkeen tavoitteena on palveluntuottajien toimintaedellytysten kehittäminen.Vammaispalvelut tekevät yhteistyötä Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistyksen kanssa asiakastytyväisyyskyselyn osalta.
Ohjaamme asiakkaita kolmannen sektorin toimintaan yhteistyössä järjestöjen kanssa.	x		<ul style="list-style-type: none">Työkäisten palveluissa kumppanuustoiminta on osa perustyötä
Kehitämme vapaaehtoistoimintaa soteympäristössä.	x		<ul style="list-style-type: none">Työkäisten palveluissa on pienimuotoista lahjoitustavaroihin liittyvää toimintaa, mutta ei varsinaista vapaaehtoistoimintaa.

Osallisuustyöryhmä

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme yhdessä järjestöyhteistyötä ja järjestöjen toimintaedellytyksiä.	x		<ul style="list-style-type: none">Järjestöjen toimintaedellytysten tukeminen avustuksilla. 200 000 € toiminta-avustuksia myönnettiin järjestöille ja kumppanuuksia 86 430 euroa.Vuoden 2023 aikana kehitettiin järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön toimintamalleja ja rakenteita (esim. järjestöfoorumit, järjestöjen etä-kahvit, ilmiötyöpajat, tiivis yhteistyö JANEn ja järjestöjen kumppanuusryhmän kanssa) Järjestöt mukana alueellisissa kumppanuusryhmissä.
Ohjaamme asiakkaita kolmannen sektorin toimintaan yhteistyössä järjestöjen kanssa.	x		<ul style="list-style-type: none">Asiakkaiden ohjaus kolmannen sektorin ja seurakuntien toimintaan vaihtelee toimialueittain. Osassa toimialueita asiakasohjaus on systemaattisempaa kuin toisessa. Esimerkiksi Syöpä- ja sydän puolella yhteistyö ja asiakasohjaus on tiivistä. Pohjois-Karjalan kriisikeskuksen asiakkaista noin 200 per vuosi tulee toimintaan Siun soten ohjauksen kautta.
Kehitämme vapaaehtoistoimintaa soteympäristössä.	x		<ul style="list-style-type: none">OLKA Pohjois-Karjala aloittanut toiminnan keväällä 2024. OLKA on sairaalassa tapahtuvaa vapaaehtoistoimintaa, jota Pohjois-Karjalassa koordinoi Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys.Ikäihmisten palvelualueella kehitetty vapaaehtois- ja järjestötoimintaa asumisyksiköiden ja kotihoidon asukkaille. Asumisyksiköihin ja kotihoitoon on kehitetty opas, mihin on kirjattu vapaaehtois- ja järjestötoiminnan pelisäännöt ko. toimintaympäristöissä.YTY-toiminta Mielenterveys- ja päihdepalveluissa.

Ikäihmisten palvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme yhdessä järjestöyhteistyötä ja järjestöjen toimintaedellytyksiä.	x		<ul style="list-style-type: none">• Tulsote hankkeessa laadittiin järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan opas asumispalveluihin, joka päivitettiin Tulkoti-hankeen toimesta myös kotihoitoon• Kuntien ja hva:n vanhusneuvostojen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ja sitä kautta lisätään osallisuutta ja tiedon jakamista.• Ikääntyneiden palvelut käyvät ja osallistuvat aktiivisesti eri järjestöjen tapahtumiin ja tilaisuuksiin.
Ohjaamme asiakkaita kolmannen sektorin toimintaan yhteistyössä järjestöjen kanssa.			
Kehitämme vapaaehtoistoimintaa soteympäristössä.			

Hallintopalvelut

Toimenpiteet	Toimenpide on toteutunut	Toimenpide ei ole toteutunut	Miten on toteutettu tai tulisi jatkossa toteuttaa?
Kehitämme yhdessä järjestöyhteistyötä ja järjestöjen toimintaedellytyksiä.	x		<ul style="list-style-type: none">Hyvinvointialue on muun muassa myöntänyt järjestö- ja kumppanuusavustuksia, jälkimmäisiin liittyy kumppanuussopimus.
Ohjaamme asiakkaita kolmannen sektorin toimintaan yhteistyössä järjestöjen kanssa.		x	<ul style="list-style-type: none">Hyte-palvelutarjotin työn alla, johon tulossa myös järjestöjen palveluja; verkkosivujen uudistuksen yhteydessä.
Kehitämme vapaaehtoistoimintaa soteympäristössä.	x		<ul style="list-style-type: none">Esimerkiksi OLKA-toiminta alkanut hyvinvointialueen tiloissa, järjestöavustusten aktivoimana yhteistyötä kehitetään.

Vapaamuotoinen palaute

Vastanneiden huomioita:

- Osallisuusohjelmasta puuttuu kokonaan kuvaus mikrotason osallisuuden edistämisestä, sillä siinä keskitytään lähes kokonaan makrotason osallisuuden kuvaamiseen. Palvelujen käyttäjien osallisuus on merkittävää, sillä se lisää käyttäjien itsemääräämisoikeuden toteutumista, hoitoon sitoutumista ja lisäksi sen on katsottu lisäävän asiakastyytyvää ja parantavan hoidon laatua. Osallisuuden lisääminen yksilötasolla on kustannusvaikuttavaa (hoitoon sitoutuminen ja hoidon laadun paraneminen) ja yksilötason osallisuuden tulisi olla kaiken pohjana osallisuuden toteuttamisessa.
- Osallisuusohjelmassa ei ole myöskään kytkentää metatason osallisuuden toteuttamiseen (esim. koulutuksen ja tutkimuksen tasolle).
- Olisi loogista, jos kaikki kehittämiseen liittyvät ohjelmat olisivat kiinteä osa strategista uudistusohjelmaa.